

Луцюк Павло Сергійович,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Зараз Україна знаходиться напередодні чергового можливого колапсу судової системи.

Незважаючи на будь-які кризові ситуації, держава та її посадові особи мають діяти тільки в межах правового поля.

І як би це не було дивним, до цього руйнівного процесу систему штовхають практично всі: влада, суспільство, міжнародні «партнери», різного роду і пошіву активісти, громадські ради, експерти, «експерти» (із стажем роботи декілька років і зовсім не в судовій системі), органи суддівського врядування, діючі судді, судді у відставці, законодавці, науковці та інші.

Маючи досвід практичної роботи у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі – ВККС України), де я відпрацював повну каденцію, хочу висловити своє бачення на ці процеси.

В Україні існує кадровий голод у всіх юрисдикціях та інстанціях. Важливим являється те, що законодавець передбачив різні процедури для наповнення суддівського корпусу професійними кадрами. Адаже абсолютно різна процедура передбачена для добору суддів, які вперше претендують набути статус судді, суддів, у яких закінчується п'ятирічний строк і яким для продовження здійснення правосуддя необхідно підтвердити таке право, а також для конкурсних процедур для суддів апеляційних та касаційних інстанцій.

Законодавець визначив особливу процедуру добору та призначення судді Вищого антикорупційного суду. Багато дискусій відбувається навколо міжнародного впливу на формування суддівського корпусу в Україні. Особисто я вважаю, що такий вплив є втручанням у внутрішні справи України, в частині формування суддівського корпусу та правосуддя.

Стаття 126 Конституції України забороняє вплив на суддю у будь-який спосіб [1].

У ч. 3 ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» забороняється втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб [2].

Як приклад, для обґрунтування такої позиції давайте проаналізуємо окремі норми Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» [3].

Стаття 8. Конкурс на зайняття посади судді Вищого антикорупційного суду.

1. Конкурс на зайняття посади судді Вищого антикорупційного суду здійснюється в порядку, визначеному Конституцією України та

Законом України «Про судоустрій і статус суддів», з урахуванням передбачених цією статтею особливостей.

4. З метою сприяння ВККС України у встановленні для цілей кваліфікаційного оцінювання відповідності кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду критеріям доброчесності (моралі, чесності, непідкупності), а саме щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата його статусу, наявності знань та практичних навичок для розгляду справ, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, **утворюється Громадська рада міжнародних експертів** (далі – ГРМЕ). Громадська рада доброчесності, що утворена і здійснює діяльність відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», на час діяльності ГРМЕ не залучається до встановлення відповідності кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду передбаченим законом критеріям для цілей кваліфікаційного оцінювання.

5. За ініціативою **не менше трьох членів ГРМЕ** питання відповідності будь-якого кандидата на посаду судді Вищого антикорупційного суду критеріям, зазначеним в частині четвертої цієї статті, розглядається на спеціальному спільному засіданні ВККС України та ГРМЕ. **Рішення щодо відповідності такого кандидата цим критеріям ухвалюється більшістю від спільного складу ВККС України та членів ГРМЕ, за умови, що за нього проголосували не менше половини членів ГРМЕ. У разі неприйняття такого рішення кандидат вважає таким, що припинив участь у конкурсі.** Таке спеціальне спільне засідання проводиться не пізніше ніж на тридцятий день з дня оголошення результатів іспиту, що складається кандидатами для встановлення відповідності кандидата на посаду судді критеріям професійної компетентності.

За запитом не менш як трьох членів ГРМЕ перед спеціальним спільним засіданням ВККС України та ГРМЕ може проводитись попередня співбесіда із кандидатами на посаду судді Вищого антикорупційного суду, в якій повинні взяти участь не менше шести членів ВККС України.

Таким чином, виходить, що троє членів ГРМЕ можуть фактично перекреслити навіть рішення 16 членів ВККС України. І не витримує жодної критики розмови різного роду громадськості, про те, що рішення ГРМЕ має рекомендаційний характер. Нехай краще прочитають зазначений Закон. Дивним, із юридичної точки зору, і незрозумілим являється й те, що фактично блокуюче рішення ГРМЕ самостійно не може бути оскаржено. Оскаржено до суду може бути тільки рішення ВККС України, хоча (як варіант) за рішення могли голосувати всі члени ВККС України, а члени ГРМЕ проти. Виходить абсурд. Але маємо те, що маємо.

І це все не узгоджується із нормами ст. 124 Конституції України, яка визначає, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір [1].

Стаття 9. Громадська рада міжнародних експертів.

1. ГРМЕ утворюється строком на шість років ВККС України для сприяння їй у підготовці рішень з питань призначення на посади суддів Вищого антикорупційного суду та є її допоміжним органом.

2. ГРМЕ виконує свої повноваження у складі шести членів, які призначаються ВККС України виключно на підставі пропозицій міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних договорів України.

3. Членами ГРМЕ можуть бути призначені громадяни України чи іноземці, **які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, мають досвід роботи в інших країнах не менше ніж п'ять років із здійснення процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення в суді чи здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією.**

4. Членами ГРМЕ не можуть бути призначені особи, які є суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» або які не відповідають вимогам, передбаченим частиною четвертою статті 7 цього Закону (тобто Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»).

5. Члени ГРМЕ призначаються строком на два роки і не можуть бути призначені повторно.

7. Повноваження члена ГРМЕ припиняються достроково у разі:

б) його смерті;

в) закінчення строку, визначеного частиною п'ятою цієї статті.

А тепер давайте проаналізуємо Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [2].

Стаття 87. Громадська рада доброчесності.

1. Громадська рада доброчесності утворюється з метою сприяння ВККС України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання.

3. Членами громадської ради доброчесності можуть бути представники правозахисних громадських об'єднань, науковці-правники, адвокати, журналісти, які є визнаними фахівцями у сфері своєї професійної діяльності, мають високу професійну репутацію та відповідають критерію політичної нейтральності та доброчесності.

О, цим вже все сказано. Я окремо обговорюю питання фаховості, доброчесності та політичної нейтральності членів громадської ради доброчесності.

6. Громадська рада доброчесності:

2) надає ВККС України інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді);

3) надає, за наявності відповідних підстав, ВККС України висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до дос'є кандидата на посаду судді або до суддівського дос'є;

4) делегує уповноваженого представника для участі у засіданні ВККС України щодо кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді).

14. Питання про відповідність громадського об'єднання вимогам до участі у зборах представників громадського об'єднання вирішує ВККС України у десятиденний строк з дня отримання заяви та доданих до неї документів.

15. Перелік громадських об'єднань, які відповідають вимогам для участі у зборах представників громадських об'єднань, копії поданих ними документів, а також перелік кандидатів до складу Громадської ради доброчесності оприлюднюється на офіційному веб-сайті ВККС України.

20. Перелік призначених членів Громадської ради доброчесності у п'ятиденний строк з дня завершення роботи зборів представників громадських об'єднань направляється до секретаріату ВККС України для оприлюднення на офіційному веб-сайті Комісії.

Думаю, що на нейтралітет і «відсутність» будь-якого впливу зарубіжних країн на досліджувані процеси навіть у своєму інтерв'ю колишній Посол Канади в Україні Роман Вашук: «Все-таки безпрецедентний відкритий процес відбору до Верховного суду, усі співбесіди були на YouTube, можна було дивитися пряму трансляцію. І Вища кваліфікаційна комісія суддів України мусила вислухати поради Громадської ради доброчесності щодо кожного судді. Це журналісти й активісти, які мали право давати свої зауваження до процесу відбору.

У жодній іншій країні світу цього, наскільки я знаю, не було. Однак іноді Вища кваліфікаційна комісія суддів України не погоджувалася з висновками громадських активістів і казала: «Те, що ви пропонуєте не є засадничим, ми не могли б відстояти таке рішення в суді, а для ваших застережень немає абсолютно залізобетонної підстави».

Тому Громадська рада доброчесності і ці всі дуже активні люди почали війну проти Вищої кваліфікаційної комісії і сказали, що новий Верховний Суд – корумпований, страшний, бо прийняли не всі наші поради, більш ніж половину, але не всі.

От змінюється президент, і з усіх судів України чомусь треба перезапустити саме Верховний Суд. **Як людина, що роками працювали з цим проектом, я сказав: «Чекайте, в Україні є сотні й**

тисячі інших судів, чому ви знову береться за щойно створений Верховний Суд?»

А тут виявляється, що теперішній заступник голови Верховної Ради і генпрокурор України були кандидатами, що не пройшли відбір до Верховного Суду. Очевидно, тому вони вважали, що цей процес сфальшований. І вони об'єдналися зі «105 процентними» людьми з громадянського суспільства для спроби демонтажу цього нового суду. В силу різних обставин це поки що не вдалося».

«Була одна зустріч, де Євросоюз, Німеччина, Канада питали: «Чому Ви це робите?» І були власне ці люди з Верховної Ради і з президентської Адміністрації, які відповідали: «Ось тут за столом сидять представники громадських організацій, **які Ви самі фінансуєте**, і вони абсолютно підтримують цю ідею, то чому у Вас, всяких послів, виникають питання?» [4].

Тобто, цей поважний посадовець, як неупереджена та незаангажована особа, що роками працювала над цим проектом, фактично розповів звідки «ростуть ноги» цієї метушні.

І ще одна думка і порада тим, хто вважає, що формувати ВККС України і Вищу раду правосуддя потрібно за принципом залучення ГРМЕ, який був використаний при створенні Вишого антикорупційного суду.

Ми вже досліджували «законність» такої процедури.

В Україні є одна державна влада, яка складається із трьох гілок: законодавчої, судової та виконавчої. І принципи її формування мають бути однакові.

Тоді нехай міжнародні експерти перевірять на добросесність кандидатів в Президенти, депутатів і суддів та членів органів суддівського самоврядування, а після їх допуску – нехай вони ідуть на вибори.

Думаю, що так буде справедливо.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Закон України від 2.06.2016 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

3. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.

4. Що було не так із західною підтримкою реформ в Україні – експосол Канади Роман Вашук. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3139771-so-bulo-ne-tak-iz-zahidnou-pidtrimkou-reform-v-ukraini-eksposol-kanadi-roman-vasuk.html>.